DOI https://doi.org/10.36059/978-966-397-670-9-3

МІЖНАРОДНІ КОНВЕНЦІЇ В СИСТЕМІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОНАННЯ АРБІТРАЖНИХ РІШЕНЬ В УКРАЇНІ

Анісова Ольга Іванівна
аспірантка
Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
м. Дніпро, Україна

В Україні сфера виконання рішень міжнародного комерційного арбітражу (МКА) регулюється багаторівневою системою джерел, де особливу роль відіграють міжнародні конвенції: Нью-Йоркська конвенція 1958 року та Європейська конвенція 1961 року, які встановлюють уніфіковані стандарти, визначають межі судового контролю та обмежують неправомірне судове втручання національних юрисдикцій [1, с. 100]. Попередниками Нью-Йоркської конвенції, які заклали підвалини міжнародного регулювання і уніфікації нормативно-правового регулювання МКА, стали Женевський протокол про арбітражні застереження 1923 року [2] та Женевська конвенція про виконання іноземних арбітражних рішень 1927 року [3], [4, с. 325-328], на зміну яких та з урахуванням досвіду їх застосування, була прийнята Нью-Йоркська конвенція, що стала основоположним міжнародним нормативним актом універсальної дії та ратифікована 172 державами, в тому числі Україною.

Відповідно до п. 1 ст. I Нью-Йоркської конвенції, її конвенційна юрисдикція поширюється на рішення, винесені поза межами держави виконання, а також на рішення, які не кваліфікуються як внутрішні за національним правом [5]. Ці стандарти імплементовано у ст. 35 Закону України «Про МКА», яка закріплює універсальну обов'язковість арбітражних рішень незалежно від країни їх походження та детермінує порядок їх екзекватури через компетентні суди. Водночас ст. 81 Закону України «Про міжнародне приватне право» закладає матеріальну основу для визнання та виконання остаточних рішень іноземних арбітражів, що набрали законної сили, за винятком встановлених законом обмежень

Одночасно, на відміну від Нью-Йоркської конвенції, яка умовно поділяє арбітражні рішення на «іноземні» та «внутрішні», та наведеної ст. 81 Закону України «Про міжнародне приватне право», яка оперує поняттям рішення «іноземних» арбітражів та жодним чином не згадує про рішення «внутрішніх» арбітражів, Закон України «Про МКА» поширює загальні засади визнання та виконання арбітражних рішень

також і на внутрішні рішення, оскільки не містить застереження про їх виключення із сфери регулювання Закону. Більше того, ЦПК України розмежовує виконання арбітражних рішень, якщо місце арбітражу знаходиться в Україні (ст. 482 ЦПК України) та поза її межами (ст. 474 ЦПК України), проте таке розмежування є формальним та обумовленим лише особливостями черговості розгляду заяв про визнання і надання дозволу на виконання арбітражного рішення та про скасування такого рішень, а також можливістю об'єднання розгляду зазначених заяв в одному провадженні, тоді як загальний процесуальний порядок визнання та надання дозволу на виконання рішення МКА, в тому числі щодо порядку звернення і строків звернення до компетентного суду, вимог до заяви заінтересованої особи та додатків до неї, порядку розгляду заяви, підстав для відмови у визнанні рішення МКА, є спільними в силу вказівки ч.1 ст. 482 ЦПК України, тобто не залежать від місця арбітражу.

При цьому, Нью-Йоркська конвенція не містить ані визначення, ані критеріїв кваліфікації за якими визначається «внутрішнє» рішення, згадане в ст. І, що створює підґрунтя для широкої дискусії з даного приводу серед наукової спільноти.

Згідно зі статтею ІІІ Нью-Йоркської конвенції, на Договірні держави покладено міжнародно-правове зобов'язання визнавати арбітражні рішення обов'язковими та забезпечувати їх виконання відповідно до процесуальних норм території, де запитується примусова реалізація рішення. Ці універсальні стандарти, разом із вимогами статей IV та V Конвенції щодо вичерпного переліку супровідних документів та лімітованих підстав для відмови у визнанні, кореспондують положенням статей 476 та 478 ЦПК України.

Так, згідно з ст. 478 ЦПК України у визнанні і наданні дозволу на виконання рішення МКА суд відмовляє у наступних випадках: 1) за ініціативою сторони та умови надання нею доказів: недієздатності сторони арбітражної угоди, недійсності арбітражної угоди за обраним сторонами матеріальним правом або за законодавством країни винесення рішення; неналежного повідомлення сторони спору про призначення арбітра або арбітражне провадження або наявності інших поважних причин неможливості подання стороною своїх пояснень; винесення рішення стосовно спору, який не охоплюється арбітражною угодою або виходить за її межі; невідповідності складу МКА або арбітражної процедури домовленості сторін або законодавству країни арбітражу; ненабрання арбітражним рішенням обов'язкової сили або його скасування чи зупинення виконання судом країни винесення рішення або відповідно до застосовуваного права; 2) за ініціативою суду у випадку: якщо спір не може становити предмет арбітражного розгляду

відповідно до законодавства України; суперечності публічному порядку України.

Стосовно Європейської конвенції, то сфера її застосування поширюється на арбітражні угоди, укладені фізичними чи юридичними особами для врегулювання спорів, що випливають із зовнішньоторговельних операцій, за обов'язкової наявності транскордонного колізійного елементу: різного місцезнаходження або постійного місця проживання контрагентів у різних договірних державах на момент укладення правочину, та охоплює пов'язані з ними процесуальні провадження та остаточні арбітражні рішення, які ґрунтуються на таких угодах [6; 7, с. 303].

В той час як Нью-Йоркська конвенція констатує таку підставу для відмови у визнанні та приведені до виконання рішення МКА як «рішення ще не стало остаточним для сторін, або було скасовано, або його виконання зупинено компетентною владою країни, де воно було винесено, або країни, закон якої застосовується» (пп.«е» п.1 ст. V) та жодним чином не визначає порядку та підстав згаданого скасування арбітражного рішення, Європейська конвенція заповнює цю прогалину та встановлює у п. 1 ст. IX виключний перелік підстав для скасування арбітражного рішення, які майже дослівно збігаються із підставами, встановленими п. 1 ст. V Нью-Йоркської конвенції. Тобто фактично основні правові підстави для відмови у визнанні та виконання арбітражного рішення збігаються із підставами для скасування такого рішення, різниця полягає у компетентній юрисдикції, яка уповноважена на розгляд питання про приведення до виконання рішення МКА і відповідно встановлення підстав для відмови у такому виконанні та яка уповноважена на скасування арбітражного рішення. Так, встановлення підстав для відмови у визнанні та виконанні рішення МКА можливо тільки компетентним судом країни, в якій запрошується виконання рішення, тоді як скасування арбітражного рішення може бути реалізованим тільки компетентним судом країни винесення рішення або країни, чиє право підлягало застосуванню при його винесенні.

При цьому необхідно відмітити, що Європейська конвенція звужує підстави для скасування арбітражного рішення, що становлять передумову для відмови у визнанні та виконанні рішення, у порівнянні із Нью-Йоркською конвенцією, не відносячи до них таких підстав як встановлення неарбітрабельності предмета спору та невідповідності виконання арбітражного рішення публічному порядку країни виконання (п. 2 ст. V Нью-Йоркської конвенції). Безпосередньо в п. 2 ст. IX Європейської конвенції містить застереження, згідно з яким для країн, які є учасницями одночасно обох конвенцій – Нью-Йоркської та Європейської, п.1 ст. IX Європейської конвенції обмежує застосування пп. «е» п. 1 ст. V Нью-Йоркської конвенції переліком випадків,

встановлених п. 1 ст. IX Європейської конвенції. Таким чином, неарбітрабельність предмета спору та суперечність виконання арбітражного рішення публічному порядку країни виконання не можуть становити підстави для скасування арбітражного рішення, що, однак, не заважає вказаним обставинам залишатися підставами для відмови у визнанні та виконанні арбітражного рішення. Наведене положення п. 2 ст. IX Європейської конвенції призводить до певної правової колізії із національним законодавством України, в частині встановлення підстав для скасування арбітражного рішення, оскільки п. 2 ч. 2 ст. 34 Закону України «Про МКА», п. 2 ч. 2 ст. 459 ЦПК України до підстав скасування арбітражного рішення відносить встановлення судом законодавчої неможливості передання спору на вирішення МКА або невідповідність арбітражного рішення публічному порядку України, незважаючи на нормативне обмеження та вичерпний перелік можливих підстав для скасування арбітражного рішення, закріплений у п. 1 ст. IX Європейської конвенції, який таких підстав не містить.

Таким чином, саме через механізм публічного порядку та визначення меж арбітрабельності кожна юрисдикція зберігає суверенний вплив на остаточний результат виконання арбітражного рішення, не руйнуючи при цьому загальної логіки міжнародної арбітражної системи.

Література:

1. Петровський А.В. Європейські стандарти у сфері визнання та виконання рішень МКА та їх імплементація в національне законодавство. *Київський часопис права*, 2025, № 3. URL: https://kyivchasprava.kneu.in.ua/ index.php/kyivchasprava/article/view/660/627;
2. Protocol on Arbitration Clauses in Commercial Matters. *The American Journal of International Law. Cambridge University Press*. 1926. Vol. 20. № 4. C. 194-198.
3. Convention on the Execution of Foreign Arbitral Awards. *League of Nations, Treaty Series*.1929. Vol. 92. C. 301.
4. Цірат Г.А. Міжнародний комерційний арбітраж: навч. посіб. Київ: Алерта. 2019.
5. Convention on the Recognition and Enforcement of Foreign Arbitral Awards (New York, 1958). URL: https://uncitral.un.org/sites/uncitral.un.org/files/media-documents/uncitral/en/new-york-convention-e.pdf;
6. Європейська конвенція про зовнішньоторговельний арбітраж 1961 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_069;
7. Поляков Р.Б. Порівняльно-правовий аналіз нормативних актів, які регулюють порядок вирішення спорів міжнародним арбітражем. *Право і суспільство*. № 4/2020. С. 302-308. URI: https://elar.navs.edu.ua/handle/123456789/29544.